

J.V.Gėtė
Faustas

Dar Strasburgo studentas J.V.Gėtė pradėjo rašyti „Faustą“. Su pertraukomis rašydamas, 1808 m. išleido pirmą dalį, o prieš pat mirtį ir antrą. **Tai 60 metų darbas.**

Faustas ir Mefistofelis. Fausto tragedija. Tragedijos tema ir mintis paskelbta didingame Dangaus prologe, kur angelai Gabriėlius, Rafaelis ir Mykolas **skelbia Viešpaties galybę ir tvarką**, kuri rikiuoja saulės ir žemės, dienos ir nakties, jūros ir audros kelius.

Bet **apie šitą pasaulio harmoniją ir didybę nieko nenori žinoti Mefistofelis.** Jis žiūri tik į žmonių gyvenimą ir nemato tenai jokios harmonijos. Nors žmogus yra gavęs protą, bet gyvena, jis sako, kaip ir kiekvienas gyvulus.

Viešpats pasitiki žmonėmis. Nors „žmogus tol klysta, kol žemėje gyvena“, bet „geras žmogus ir miglotuose siekimuose nujaus visad teisingą kelią“.

Mefistofelis netiki. Tada Viešpats leidžia jam gundyti Faustą, tą nepaprastų siekių žmogų, kurio „nei toliai, nei artybė negali nuraminti siaudžiančios krūtinės“.

Nors Mefistofelis įtrauks Faustą į nuodėmę ir klaidą, bet amžinai išlaikyti jo neįstengs. Kol teisingą kelią suras, turės pereiti daugybę klaidų ir kančių. Jis norės pažinti, naudotis, grožėtis, kurti. Tik kūryboje, darbe, pavesdamas save kitų gerovei jis pasijus laimingas.

Pirmoji dalis. **Pažinti.** Iš Dangaus **veiksmas nusileidžia į žemę, į celę, kur yra Faustas**, pražilęs, sunykęs, sielvarto draskomas. Iki šiol Faustas ieškojo pasitenkinimo moksle. Jis studijavo filosofiją, teisę, mediciną ir net teologiją, bet mokslas jam neatsakė, kur gyvenimo esmė ir jo laimė. Buvo griebęsis ir magijos, bet veltui. Širdis nepažino džiaugsmo ir nebesitiki jo pažinti, o troškimas pažinti tebekankina. Faustas pasijunta esąs nebe Dievybės paveikslas, bet šliaužiojąs ir besisotinąs dulkėmis kirminas, kurį sutriuškins praeivis.

Ir desperacija įbruka Faustui į rankas nuodus. Jau kelia indą prie lupų, bet sugaudžia Velykų varpai, suskamba angelų ir žmonių - Dangaus ir Žemės triumfo himnas. Jaunystės šviesių atsiminimų banga, kada ir jis jautėsi laimingas, stiprus jo kūno ryšys su žeme pažadina Faustui norą gyventi. Ir nusivylėlis iš savo „urvo“ išeina į žmones. Besilinksminančioje minioje ir jis prablaivėja: „Čia aš žmogus, čia aš galiu juo būti“, bet neilgam džiaugsmas.

Nors gamtoje jis ilsisi, bet nusileidžia saulė, su ja veržiasi ir jo mintys, o kita jo pusė norėtų žemėje pasilikti, **„Mano krūtinėje gyvena dvi sielos, kurios nori viena nuo antros atsiskirti. Viena su šiurkščiu pamėgimu kausto prie žemės, antra galingai kyla į erdves“.** ***Ir to dualizmo Faustas negali pakęsti.***

Jis šaukiasi dvasių, jeigu tokių yra, kad jį nuvestų į naują gyvenimą. Šitą juodžiausio pesimizmo valandą pasirodo juodas šuniukas. Faustas pareina namo su šuniuku. **Šuniukas pavirsta Mefistofeliu ir siūlosi Faustui patarnausiąs: jis pasotinsiąs Fausto troškimus, duosiąs tikrą gyvenimą.** Faustas netiki, kad Mefistofelis, velnias, jį patenkintų: „Ką, vargše velnie, gali duoti? Ar tu gali žmogaus siekius išmatuoti?“ Bet Faustas jau neturi jėgų atsispirti.

Ir susitaria, kada Faustas pasakys: „Sustok, akimirka žavinga“, kada jo širdis pasijus laiminga ir nebebus troškimu, tada jis atitenka Pragarui.

Naudotis. Iš vienvėdės Faustas išeina į viešumą, iš noro pažinti į norą gyventi ir naudotis, iš teorijos į praktiką, tenkindamas nebe proto galios, bet kūno žemuosius geismus. Faustą laimėjo ta dvasia, kuri jį traukė į žemę. **Mefistofelis siūlo Faustui dabar visokių džiaugsmų:** veda jį į **Auerbacho rūšį**, kur studentai puotauja. Faustas nepatenkintas. Nugabena jį į **raganų pirtį, kur jam duoda stebuklingo gėrimo ir grąžina jaunystę su jos aistromis.**

Naudotis(tęsinys). Faustas ir Margarita. Ir tada aistros užvaldo jį. „Jis nori gyvuliškesnis už bet kuriuos gyvius būti“. Toks Faustas pažįsta Margaritą. Reikalauja jos sau. Net pats Mefistofelis stebisi jo įžūlumu.

Mefistofelis nuveda jį į Margaritos kambarėlį. Kiekvienoje kertelėje spindi savininkės kilnumas ir skaistumas. Ir Faustas ima bjaurėtis savimi. **Jis norėtų pabėgti, bet aistros tokios stiprios, jo bičiulio Mefistofelio įtaka tokia didelė, kad jis negali ja nusikratyti.** Ir jau visai pasiduoda aistroms, aiškiai jausdamas visą kaltę: „**Kas turi įvykti, teįvyksta, te jos likimas ant manęs sugriūva**“. Nusikalto. **Nusikaltimas rieda naujomis aukomis: miršta Margaritos motina, Faustas nužudo Margaritos brolių Valentiną, kuris norėjo užstoti sesers garbę, pameta pačią Margaritą, danginąsi į Valpurgiją su raganomis džiaugtis.**

Bet raganų orgijose prieš jo akis iškyla blankus Margaritos paveikslas, **atbunda sąžinė, ir jis reikalauja, kad Mefistofelis vestų pas Margaritą ir išvaduočiau ją iš kalėjimo.** Kai pamato Margaritą kalėjime sukaustyta, mirštančio brolio prakeikta, savo kūdikį nužudžiusią, Faustas pajunta skausmą. Jis nori ją išgelbėti.

Bet Margarita, pamačiusi Mefistofelį, atstumia Faustą ir, šaukdama Dievą, miršta, „Ji išgelbėta!“,- aidi iš aukštybių - Faustas su Mefistofeliu dingsta. Juos lydi tik šauksmai: „Henrikai, Henrikai!“ - Ar tai pasmerkimo, ar dovanojimo šauksmas?

Antroji dalis. Tenkindamas žemuosius geismus, užuot radęs tikrąjį gyvenimą, Faustas kitiems gyvenimą sugriovė. Padaręs nusikaltimą, pamatė savo klaidas.

Grožėtis. Susijaudinęs dėl Margaritos nelaimės, negali daugiau be sielvarto galvoti apie žemę ir aistras. **Tikrojo gyvenimo ieško mene. Faustas veržiasi į antikos meną, į Graikiją. Mefistofelis nori sutrukdyti. Jis žino, kad tikrasis menas žmogų kilnina.** Bet Faustas jau nebesuvaldomas. Jis veržiasi į tą meną, kuriame „visa, kas praeina, yra tik atspindys“.

Kurti. Nepatenkintas Faustas ir menu. Tačiau **menas Faustą pakėlė arčiau tobulybės, padarė jį harmoningą. Kaip meną valdo tam tikri dėsniai, taip žmogaus gyvenimas turi laikytis tam tikros tvarkos.** Menas tik ugdo idėjas, o realizuoti jas gali tik veikimas. Dėl to Faustui veikimas yra viskas. **Dirbdamas visuomenės gerovei, matydamas savo darbo vaisius, Faustas jaučiasi galintis ištarti: „Sustok, akimirka žavinga!“**

Miršta. Faustas kyla prie Dievo Motinos kojų, kur jo laukia Margarita ir maldauja, kad būtų jam maloninga: „Kas nuolatos siekė, tą galime išgelbėti“.

O kaip su Mefistofeliu ir sutartimi? Jos kaip nebūta. Kodėl? - paaiškės, kai sužinosim, kas yra Mefistofelis.

Mefistofelis ir Faustas.

Mefistofelis gali būti trejopai suprantamas: demonas, žmogus, Fausto dalis.

1. Tiesiogine prasme **Mefistofelis yra demonas, piktoji dvasia**, kuri nori paveržti Fausto sielą, pasirašo krauju sutartį, daro antgamtinius darbus: iš sienos leidžia vyną, skrenda oru ir t.t. Bet jis nieko didingo ar baisaus neturi. Toks Mefistofelis sutinkamas kiekvienos tautos pasakose.

2. Netiesiogine prasme **Mefistofelis yra toks pat žmogus, kokių randame gyvenime. Jo charakteryje glūdi amžinas noras viską neigti. Jis žiūri tik į žmonių kankinimąsi; netiki, kad Faustas galėtų pakilti į tobulybę, jis net nesupranta žmogaus siekių. Tokie žmonės nesupranta, kad žmogui tik šiltos vietos neužtenka. Bet jie gerai pažįsta žmogaus silpnumus ir juos išnaudoja. Mefistofeliui nieko nėra švento. Kur reikia ką sugriauti, jis visada geriausias gundytojas, padėjėjas ir tarnas. Bet bjaurų darbą ir atsakomybę jis palieka kitam. Išprovokavęs kitą blogam darbui, pats juokiasi; juokiasi ne humoro, bet sarkazmo juoku, kuris dar labiau griaua visa, kas buvo šventa.**

3. Pagaliau Mefistofelis yra paties Fausto dalis. Būtent, jo jutiminė, materialinė pusė, kūnas. Savaimė kūnas nėra blogas daiktas. Dėl to Mefistofelis taip pat yra tarp Viešpaties tarnų (Prologe). Bet jis blogas tada, kai pavergia žmogaus dvasią.

Iš tikrųjų **Mefistofelis ir pasirodo tada, kai Faustas atmeta savo siekius ir ryžtasi „naudotis“ gyvenimu.** Mefistofelis tada užvaldo Faustą, ir Faustas tegali tik bejėgiškai skųstis.

Bet „**Mefistofelis ir griaudamas kuria**“. Jo skatinamas Faustas sugriovė Margaritos gyvenimą. Bet nuo tada Faustas pradeda taisyti; jis supranta, kad, tenkindamas aistras, jis laimės neras. Nuo tada Faustas ima kilti; Mefistofelio valdžia mažta. Jis pavirsta ištikimu tarnu ir klusniu Fausto valdiniu. **Ne Mefistofelis valdo Faustą, dirbantį dėl visuomenės gerovės, bet Faustas Mefistofelį.** Dvasia apvaldė medžiagą.

Iš čia ir aiškėja, kodėl **Mefistofelis nelaimėjo sutarties.** Nors Faustas buvo patenkintas, bet jis patenkintas gerais darbais; jo dvasia išaugo, kūnas jai pakluso. Pats Mefistofelis valios nebeteko arba pats Mefistofelis įkinkytas gera daryti. Čia reiškiasi **J.V.Gėtės mintis: žmogus per klaidas kyla į tobulybę.** Šitokia mintis J.V.Gėtės laikams buvo sava.

Faustas - tai kiekvienas žmogus su savo dvilype prigimtimi, kurių viena su šiurkščiu pamėgimu kausto prie žemės, antra galingai kyla į erdves.

Tai racionalizmo žmogus, atmetęs visokią autoritetą, besistengiąs savu protu ir mokslu surasti gyvenimo paslaptis. Čia to racionalizmo ir tragedija. Tai sentimentalizmo, humanizmo atstovas.

Pagaliau tai yra pats J.V.Gėtė su visais savo gyvenimo potyriais.

Visi jame randa dalelę savęs.

Vagneris. Faustas turi mokinį Vagnerį, bet jie labai skirtingi. Negalima nesižavėti Vagnerio pagarba mokslui. Knyga, sudulkėjęs rankraštis jam suteikia tokį pat malonumą, kaip Faustui gamtos reginiai. Kai Faustas džiaugiasi besileidžiančia saule, Vagneris svajoja apie džiaugsmus, kurie kyla verčiant knygą po knygos, lapą po lapo. Nereikia jam nei minios, nei triukšmo, nei pasilinksminimų, vien knygų užtenka. Ir nors jis vienašališkas, nors jis negabus, bet jaučiama, kad darbo meile jis nustebins pasaulį mokslininko garbe.

Ir tikrai, antrojoje dalyje jau jis vadinamas „daktaru“. Simpatiška, nors ir naivi, Vagnerio meilė savo mokytojui, kuris jam visą gyvenimą buvo didžiausias autoritetas. Net tada, kai pats Vagneris jau iš katedros mokė ir turėjo savo mokinių, jis visada gerbia atminimą savo mokytojo, kuris nežinia kur pradingo. Jis ištikimai saugo jo butą, palaiko jame tvarką ir laukia sugrįžtant Fausto.

Vagneris yra ir pats J.V.Gėtė. Ir jis pedantiškai rinko visokias iškarpas ir iškasenas mokslo reikalams.

Faustas ir Vagneris išreiškia visų tautų dvejopus žmones: teoretikus problematikus ir pedantus praktikus.

Margaritos tragedija. Tik išeina Faustas į viešąjį gyvenimą, jo paveikslą nustelbia Margarita. Jeigu Faustas buvo didelių norų individualistas, tai Margarita yra mažų, kuklių norų miestietė. Faustas siekė „nuo dangaus žvaigždes nurėkšti ir iš žemės išgert visus džiaugsmus“, o Margarita pasitenkina savu mažu pasaulėliu, į kurį įeina sodas, motina, sesuo ir brolis. Faustas nemėgsta jokio autoriteto, o Margarita klauso Dievo, paskui motinos. Faustas tik pabaigoje susiprato visuomenei dirbti, o Margarita visą laiką dirbo mažutei visuomenei. Faustas, ieškodamas tikrojo gyvenimo, sugriauna kitų gyvenimą; Margarita, kuriai gyvenimą sugriauna, padeda griovikui savąjį susirasti. Margarita yra mažai kultūros paliesta, natūrali gamtos moteris su gerais ir blogais polinkiais, instinktais. Instinktyvus, įgimtas yra jos moteriškumas, kuriame susipynę naivumas, meilė, religingumas. Taip pat instinktyvus atrodo ir jos tuščias puošnumas. Margaritos istorija vaizdais atskleidžia jos charakterį ir meilės pergyvenimus, kurie prasideda idiliškai ir greitai nurieda į tragediją.

Bendras „Fausto“ apibūdinimas. Sakoma, kad J.V. Gėtė nieko neišgalvojo savo „Faustui“. Jis paėmė visa, kas jau buvo gyvenime ar literatūroje. Paėmė padavimą. Apie jį pynė savo amžiaus vaizdus, daugiausia imtus iš vokiečių gyvenimo (antrojoje dalyje - fantastinis fonas): centre miestiečių luomas, toliau mokytojų, studentų. Įpynė čia ir savo gyvenimo įvykių; Fauste - save, Margaritoje -Friderikę Brion. Šią realistinę medžiagą papildė įvairių pasaulėžiūrų apeigomis ir idėjomis. Nudažė ją savu jausmu. Tam įvairialypiui turiniui atsako margaspalvė forma. Čia randi visokių poezijos žanrų ir visokių jų rūšių: dramą, epą, lyriką. Nors veikalas parašytas dramos forma, tačiau jame tiek menkai paisoma intrigos ir dramos konfliktų, o iš antros pusės su tokiu pamėgimu piešiamos detalės, kad veikalas atrodo daugiau epiškas. O epiškai sudarytose scenose yra įvairių lyrikos formų: filosofinė gamtos, etinė lyrika Fausto tragedijoje, religinė ir meilės lyrika Margaritos tragedijoje. Ir išorinės formos įvairialypės: eiliuota ir ritminė, antikinė su tautosakinė, deklamuotinė su dainuotinė. Tai ištisas amžiaus visuomeninio gyvenimo ir literatūrinių formų margumynas.